

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a doua)

14 septembrie 2023*

„Trimitere preliminară – Politica socială – Directiva 79/7/CEE – Egalitate de tratament între bărbați și femei în domeniul securității sociale – Articolul 6 – Reglementare națională care prevede dreptul la o pensie suplimentară numai pentru femei – Hotărâre preliminară a Curții care permite să se constate că această reglementare constituie o discriminare directă pe criteriul de sex – Practică administrativă care constă în continuarea aplicării acestei reglementări în pofida hotărârii menționate – Discriminare distinctă – Reparație prin echivalent – Rambursare a cheltuielilor și a onorariilor de avocat”

În cauza C-113/22,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Tribunal Superior de Justicia de Galicia (Curtea Superioară de Justiție din Galicia, Spania), prin decizia din 2 februarie 2022, primită de Curte la 17 februarie 2022, în procedura

DX

împotriva

Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS),

Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS),

CURTEA (Camera a doua),

compusă din doamna A. Prechal (raportoare), președintă de cameră, doamna M. L. Arastey Sahún, domnii F. Biltgen, N. Wahl și J. Passer, judecători,

avocat general: doamna L. Medina,

grefier: domnul A. Calot Escobar,

având în vedere procedura scrisă,

luând în considerare observațiile prezentate:

– pentru DX, de J. de Cominges Cáceres, abogado;

* Limba de procedură: spaniola.

- pentru Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS), de P. García Perea și P. Madrid Yagüe, în calitate de letradas;
 - pentru guvernul spaniol, de L. Aguilera Ruiz, în calitate de agent;
 - pentru Comisia Europeană, de I. Galindo Martín și de A. Szmytkowska, în calitate de agenți,
- având în vedere decizia de judecare a cauzei fără concluzii, luată după ascultarea avocatului general,
- pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea Directivei 79/7/CEE a Consiliului din 19 decembrie 1978 privind aplicarea treptată a principiului egalității de tratament între bărbați și femei în domeniul securității sociale (JO 1979, L 6, p. 24, Ediție specială, 05/vol. 1, p. 192).
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între DX, tată a doi copii, pe de o parte, și Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) (Institutul Național de Securitate Socială, Spania) și Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS) (Trezoreria Generală pentru Securitate Socială, Spania), pe de altă parte, în legătură cu refuzul acestui institut de a-i acorda un supliment la pensie de care beneficiau, în temeiul legislației naționale, numai femeile care au avut cel puțin doi copii biologici sau adoptați.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

- 3 Articolul 1 din Directiva 79/7 prevede:

„Obiectul prezentei directive îl constituie aplicarea treptată, în domeniul securității sociale și al altor elemente ale protecției sociale prevăzute la articolul 3, a principiului egalității de tratament între bărbați și femei în domeniul securității sociale, denumit în continuare principiul egalității de tratament.”

- 4 Articolul 2 din directiva menționată prevede:

„Prezenta directivă se aplică populației active, inclusiv lucrătorilor independenți, lucrătorilor a căror activitate a fost întreruptă de boală, accident sau de șomaj involuntar, persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă, precum și lucrătorilor pensionați și lucrătorilor invalizi.”

- 5 Articolul 3 alineatul (1) din directiva menționată prevede:

„Prezenta directivă se aplică:

- (a) regimurilor juridice care asigură protecția împotriva următoarelor riscuri:

- boală;
- invaliditate;
- limită de vârstă;
- accident de muncă și boală profesională;
- șomaj;

[...]

6 Articolul 4 alineatul (1) din aceeași directivă are următorul cuprins:

„Principiul egalității de tratament presupune inexistența oricărei discriminări pe criterii de sex, în raport, direct sau indirect, în special cu starea civilă sau familială, îndeosebi în ceea ce privește:

- domeniul de aplicare al regimurilor și condițiile de acces la acestea;
- obligația de a cotiza și calculul cotizațiilor;
- calculul prestațiilor, inclusiv sporurile datorate celuilalt soț și persoanelor aflate în întreținere și condițiile care reglementează durata și menținerea dreptului la prestații.”

7 Potrivit articolului 5 din Directiva 79/7:

„Statele membre iau măsurile necesare în vederea eliminării dispozițiilor actelor cu putere de lege și actelor administrative contrare principiului egalității de tratament.”

8 Articolul 6 din această directivă prevede:

„Statele membre introduc în ordinile lor juridice interne măsurile necesare pentru a permite oricărei persoane care se consideră nedreptățită prin neaplicarea principiului egalității de tratament să își valorifice drepturile pe cale judiciară, după ce a recurs, eventual, la alte autorități competente.”

Dreptul spaniol

9 Potrivit articolului 53 din Ley General de la Seguridad Social (Legea generală privind securitatea socială), în versiunea consolidată, astfel cum a fost aprobată prin Real Decreto Legislativo 8/2015 (Decretul legislativ regal 8/2015) din 30 octombrie 2015 (BOE nr. 261 din 31 octombrie 2015, p. 103291) (denumită în continuare „LGSS”):

„1. Dreptul la recunoașterea prestațiilor se prescrie în termen de cinci ani din ziua următoare datei faptului generator al prestației în cauză, sub rezerva excepțiilor prevăzute de prezenta lege și a faptului că efectele acestei recunoașteri încep să curgă cu trei luni înainte de data depunerii cererii corespunzătoare.

În cazul în care conținutul economic al prestațiilor deja recunoscute este afectat în urma unor cereri de revizuire a acestora, efectele financiare care rezultă din noua sumă au o retroactivitate

maximă de trei luni de la data depunerii cererii. Această regulă privind retroactivitatea maximă nu se aplică în cazul rectificării erorilor materiale, factuale sau aritmetice [...]"

- 10 Intitulat „Supliment de maternitate în pensiile contributive ale sistemului de securitate socială”, articolul 60 alineatul 1 din LGSS, în versiunea aplicabilă litigiului principal, prevedea:

„Se acordă un supliment la pensie, pentru contribuția lor demografică la securitatea socială, femeilor care au avut copii biologici sau adoptați și care beneficiază, în cadrul unui regim al sistemului de securitate socială, de o pensie de tip contributiv pentru limită de vârstă, de soț supraviețuitor sau pentru incapacitate permanentă.

Suplimentul respectiv, care are, sub toate aspectele, natura juridică a unei pensii publice de tip contributiv, constă într-o sumă echivalentă celei care rezultă din aplicarea unui anumit procent la valoarea inițială a pensiei menționate, care se determină în funcție de numărul copiilor, conform următoarei clasificări:

a) în cazul a doi copii: 5 %.

[...]"

- 11 Articolul 10 din Ley Orgánica 3/2007 para la igualdad efectiva de mujeres y hombres (Legea organică 3/2007 privind egalitatea efectivă între femei și bărbați) din 22 martie 2007 (BOE nr. 71 din 23 martie 2007, p. 12611) prevede:

„Actele [...] care constituie sau determină o discriminare pe criteriul sexului se consideră a fi nule și neavenite și atrag răspunderea [autorului lor] prin intermediul unui sistem de măsuri reparatorii sau de despăgubiri reale, efective și proporționale cu prejudiciul suferit, precum și, dacă este cazul, printr-un sistem eficient și disuasiv de sancțiuni care să prevină apariția unor comportamente discriminatorii.”

- 12 Articolul 183 din Ley 36/2011, reguladora de la jurisdicción social (Legea 36/2011 de reglementare a instanțelor în materia dreptului securității sociale) din 10 octombrie 2011 (BOE nr. 245 din 11 octombrie 2011, p. 106584) (denumită în continuare „Legea 36/2011”) prevede la alineatele 1 și 2:

„1. În cazul în care hotărârea constată existența unei încălcări, instanța trebuie să se pronunțe cu privire la cuantumul daunelor interese datorate, dacă este cazul, reclamantului care a suferit discriminarea sau altă încălcare a drepturilor sale fundamentale și a libertăților sale publice, atât în funcție de prejudiciul moral legat de încălcarea dreptului fundamental, cât și de prejudiciile suplimentare care decurg din aceasta.

2. Instanța se pronunță asupra cuantumului daunelor interese, determinându-le la un nivel rezonabil atunci când stabilirea cuantumului exact este prea dificil sau oneros, în vederea despăgubirii în suficientă măsură a victimei și a repunerii acesteia în situația în care se afla anterior încălcării, precum și pentru a contribui la obiectivul prevenirii prejudiciului.”

- 13 Criterio de Gestión 1/2020 (Circulara 1/2020) din 31 ianuarie 2020, adoptată de Subdirección General de Ordenación y Asistencia Jurídica (Subdirecția generală pentru organizare și asistență juridică) din cadrul INSS (denumită în continuare „Circulara 1/2020”), avea următorul cuprins:

„Până la efectuarea modificării legislative necesare pentru adaptarea articolului 60 din LGSS în funcție de Hotărârea [din 12 decembrie 2019, Instituto Nacional de la Seguridad Social (Supliment la pensie pentru mame) (C-450/18, EU:C:2019:1075)] [...], se stabilesc următoarele orientări privind acțiunea prezentului organism de gestiune:

1. Suplimentul prevăzut pentru pensiile de invaliditate permanentă, pentru limită de vârstă și de soț supraviețuitor, reglementat la articolul 60 din LGSS, continuă să fie acordat numai femeilor care îndeplinesc condițiile prevăzute la articolul menționat, așa cum s-a procedat până în prezent, atât timp cât nu s-a efectuat modificarea legală adecvată a articolului menționat anterior.
2. Dispozițiile alineatului precedent trebuie interpretate logic, fără a aduce atingere obligației de a executa hotărârile judecătorești definitive pronunțate de instanțele care recunosc suplimentul la pensie menționat anterior pentru bărbați [...]

Litigiul principal și întrebările preliminare

- 14 Lui DX, tată a doi copii, i s-a acordat de către INSS o prestație de invaliditate permanentă absolută, cu efect de la 10 noiembrie 2018, pe o bază de calcul în quantum de 1 972,87 euro. În cadrul procedurii administrative aferente, el nu solicitase în mod expres și nici nu i-a fost recunoscut din oficiu dreptul la suplimentul la pensie denumit „de maternitate” (denumit în continuare „suplimentul la pensie în cauză”) pentru pensiile pentru limită de vârstă, de invaliditate permanentă sau de soț supraviețuitor, prevăzut la articolul 60 alineatul 1 din LGSS.
- 15 Întemeindu-se pe Hotărârea din 12 decembrie 2019, Instituto Nacional de la Seguridad Social (Supliment la pensie pentru mame) (C-450/18, EU:C:2019:1075), din care rezultă că Directiva 79/7 se opune unei reglementări naționale, precum cea prevăzută la articolul 60 din LGSS, prin care acordarea suplimentului menționat este rezervată exclusiv femeilor, DX a introdus la INSS, la 10 noiembrie 2020, o cerere de recunoaștere a dreptului său la același supliment, în proporție de 5 % din prestația de invaliditate permanentă pe care o primea.
- 16 Prin decizia din 17 noiembrie 2020 (denumită în continuare „decizia de respingere”), INSS a respins această cerere.
- 17 În urma acestei decizii, DX a introdus o acțiune împotriva sa la Juzgado de lo Social nº 2 de Vigo (Tribunalul pentru Litigii de Muncă nr. 2 din Vigo, Spania), care, printr-o hotărâre din 15 februarie 2021, făcând trimitere la Hotărârea din 12 decembrie 2019, Instituto Nacional de la Seguridad Social (Supliment la pensie pentru mame) (C-450/18, EU:C:2019:1075), a recunoscut dreptul lui DX la suplimentul la pensie în cauză, respingând în același timp cererea de despăgubire pe care acesta o depusese în paralel. Prin ordonanța din 1 martie 2021, această instanță a stabilit efectele financiare ale suplimentului respectiv în sensul că DX avea dreptul la acesta începând cu 10 august 2020, incluzând, prin urmare, plata suplimentului la pensie în cauză care corespunde celor trei luni anterioare cererii sale introduse la 10 noiembrie 2020.

- 18 DX și INSS au declarat apel împotriva acestei hotărâri la instanța de trimitere, Tribunal Superior de Justicia de Galicia (Curtea Superioară de Justiție din Galicia, Spania).
- 19 În timp ce INSS consideră că, în conformitate cu principiul legalității, DX nu are dreptul la suplimentul solicitat în temeiul articolului 60 din LGSS, acesta solicită, în ceea ce îl privește, să i se recunoască dreptul la acest supliment începând de la data la care a avut acces la pensia sa, și anume 10 noiembrie 2018, pentru motivul că, dacă ar fi fost femeie, ar fi fost informat cu privire la acest drept de la această dată. Pentru același motiv, el solicită o indemnizație compensatorie și disuasivă pentru încălcarea principiului nediscriminării.
- 20 Instanța de trimitere subliniază mai întâi că, în vederea soluționării cauzei principale, prezintă o importanță fundamentală aspectul dacă – astfel cum tinde ea să considere – practica INSS expusă și publicată în Circulara 1/2020, care constă în refuzul sistematic de a acorda bărbaților suplimentul la pensie în discuție și în obligarea acestora din urmă să îl solicite în justiție, trebuie considerată, în raport cu Directiva 79/7, o discriminare distinctă de discriminarea rezultată din articolul 60 din LGSS, astfel cum este evidențiată în Hotărârea din 12 decembrie 2019, Instituto Nacional de la Seguridad Social (Supliment la pensie pentru mame) (C-450/18, EU:C:2019:1075).
- 21 Astfel, hotărârea din 15 februarie 2021, menționată la punctul 17 din prezenta hotărâre, ar fi întemeiată pe premisa potrivit căreia decizia de respingere, deși discriminatorie, era totuși conformă cu legea națională, care ar fi singura ce se află la originea discriminării în cauză, astfel încât caracterul discriminatoriu al respingerii în discuție în litigiul principal nu ar putea da naștere unei despăgubiri din partea INSS.
- 22 În continuare, instanța de trimitere ridică problema, în ipoteza în care decizia de respingere ar constitui o discriminare distinctă de cea rezultată din articolul 60 din LGSS, datei de la care trebuie să se acorde persoanei interesate suplimentul la pensie în cauză și, în special, dacă această acordare trebuie să fie retroactivă și să înceapă să curgă la data faptului generator al pensiei de invaliditate la care se raportează acest supliment.
- 23 În sfârșit, această instanță ridică, în primul rând, problema dacă, pentru a repara încălcarea dreptului Uniunii pe care ar constitui-o decizia de respingere, este suficient, în principiu, ca persoanei interesate să i se recunoască acordarea retroactivă a suplimentului la pensie în cauză fără să fie necesară plata unei despăgubiri suplimentare sau dacă, dimpotrivă, trebuie să se acorde o astfel de despăgubire pentru ca, pe de o parte, să se repare prejudiciul material și moral suferit și, pe de altă parte, să se descurajeze astfel de încălcări.
- 24 În al doilea rând, potrivit instanței de trimitere, se ridică problema dacă, indiferent de situație, este oportun, pentru a asigura efectivitatea dreptului Uniunii, ca cheltuielile de judecată și onorariile de avocat suportate în cadrul procedurii inițiate în fața Juzgado de lo Social n° 2 de Vigo (Tribunalul pentru Litigii de Muncă nr. 2 din Vigo) și în fața acesteia să fie incluse ca element al despăgubirii plătite pentru încălcarea dreptului Uniunii, precizându-se că, în temeiul dreptului intern, INSS nu poate fi obligat la plata sumelor aferente acestor cheltuieli și onorarii, în măsura în care procedurile inițiate în temeiul dreptului muncii sunt gratuite pentru toți justițiabilii.

25 În aceste condiții, Tribunal Superior de Justicia de Galicia (Curtea Superioară de Justiție din Galicia) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

- „1) Practica organului de gestiune prevăzută în [Circulara 1/2020], și anume aceea de a refuza în mod sistematic acordarea suplimentului [la pensie în cauză] în favoarea bărbaților și de a-i obliga să îl solicite pe cale judiciară, situație care se regăsește și în cazul reclamantului din prezenta cauză, trebuie considerată, în conformitate cu Directiva [79/7], o încălcare a acesteia din urmă printr-o dispoziție administrativă diferită de încălcarea printr-o dispoziție legislativă constatată prin Hotărârea din 12 decembrie 2019, Instituto Nacional de la Seguridad Social (Supliment la pensie pentru mame) [(C-450/18, EU:C:2019:1075)], astfel încât, în sine, respectiva încălcare printr-o dispoziție administrativă constituie o discriminare pe criterii de sex, având în vedere că, potrivit articolului 4 din directiva menționată, principiul egalității de tratament presupune inexistența oricărei discriminări pe criterii de sex, directe sau indirecte, și că, potrivit articolului 5 din aceeași directivă, statele membre iau măsurile necesare în vederea eliminării dispozițiilor actelor cu putere de lege și actelor administrative contrare principiului egalității de tratament?
- 2) Având în vedere răspunsul la întrebarea anterioară și ținând seama de Directiva 79/7 (în special de articolul 6 din aceasta și de principiile echivalenței și efectivității în ceea ce privește consecințele juridice ale nerespectării dreptului Uniunii), data de la care produce efecte hotărârea judecătorească prin care se recunoaște suplimentul trebuie să fie data la care s-a formulat cererea (cu efect retroactiv de trei luni) ori data producerii efectelor trebuie stabilită retroactiv ca fiind data la care a fost pronunțată sau a fost publicată Hotărârea din 12 decembrie 2019, Instituto Nacional de la Seguridad Social (Supliment la pensie pentru mame) (C-450/18, EU:C:2019:1075) ori data faptului generator al prestației de [invaliditate] permanentă la care se referă suplimentul [la pensie în cauză]?
- 3) Având în vedere răspunsul dat la întrebările anterioare și ținând seama de directiva aplicabilă (în special de articolul 6 din aceasta și de principiile echivalenței și efectivității în ceea ce privește consecințele juridice ale unei încălcări a dreptului Uniunii), trebuie să se acorde daune interese care să aibă un efect disuasiv, pentru motivul că aceste prejudicii nu sunt acoperite prin stabilirea datei de la care produce efecte hotărârea judecătorească prin care se recunoaște suplimentul și, în orice caz, valoarea cheltuielilor de judecată și a onorariilor de avocat suportate în procedura în fața Juzgado de lo Social [Tribunalul pentru litigii de muncă] și a Sala de lo Social [Secția pentru litigii de muncă] ar trebui să fie inclusă ca un element al despăgubirii?”

Procedura în fața Curții

26 Prin decizia din 19 iulie 2022, primită de Curte la 4 august 2022, instanța de trimitere și-a retras a doua întrebare preliminară, explicând că, ulterior datei introducerii cererii sale de decizie preliminară, Tribunal Supremo (Curtea Supremă, Spania) a soluționat, printr-o hotărâre din 30 mai 2022, problema referitoare la data acordării suplimentelor de maternitate lucrătorilor de sex masculin, hotărând că această dată este cea a accesului la pensia la care se referă aceste suplimente.

- 27 Instanța de trimitere precizează însă că prima și a treia întrebare prezintă în continuare un interes pentru soluționarea litigiului principal, indicând totodată că menține prima întrebare numai în măsura în care, potrivit Curții, răspunsul la această întrebare ar fi necesar pentru a răspunde la a treia întrebare.

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la admisibilitate și la eventuala nepronunțare asupra fondului

- 28 INSS susține că prima întrebare este inadmisibilă, în măsura în care la aceasta s-ar fi răspuns deja ca urmare a adoptării unor noi instrucțiuni prin care se urmărește adaptarea practicii acestei autorități administrative la jurisprudența națională menționată la punctul 26 din prezenta hotărâre. Guvernul spaniol consideră de asemenea că această întrebare este inadmisibilă, apreciind că ea nu are ca obiect interpretarea dreptului Uniunii, ci urmărește numai exercitarea unui control asupra acțiunii unui organ administrativ național în raport cu acest drept.
- 29 INSS susține, în plus, că a treia întrebare este inadmisibilă, pentru motivul că, în mai multe hotărâri pronunțate de Tribunal Supremo (Curtea Supremă) în ceea ce privește suplimentele de maternitate, el nu a fost obligat la plata cheltuielilor de judecată, întrucât, potrivit aprecierii acestei instanțe, cauzele în care s-au pronunțat aceste hotărâri dădeau naștere unor îndoieli juridice. La rândul său, guvernul spaniol consideră că această întrebare a rămas fără obiect, din moment ce acordarea retroactivă a suplimentului de pensie în cauză, astfel cum este recunoscut de jurisprudența națională menționată la punctul 26 din prezenta hotărâre, ar implica o *restitutio in integrum*, care ar face superfluă orice despăgubire suplimentară.
- 30 Cu titlu introductiv, trebuie amintit că potrivit unei jurisprudențe constante, în cadrul cooperării dintre Curte și instanțele naționale, instituită prin articolul 267 TFUE, numai instanța națională care este sesizată cu soluționarea litigiului și care trebuie să își asume răspunderea pentru hotărârea judecătorească ce urmează a fi pronunțată are competența să aprecieze, luând în considerare particularitățile cauzei, atât necesitatea unei decizii preliminare pentru a fi în măsură să pronunțe propria hotărâre, cât și relevanța întrebărilor pe care le adresează Curții. În consecință, în cazul în care întrebările adresate privesc interpretarea dreptului Uniunii, Curtea este în principiu obligată să se pronunțe [Hotărârea din 31 ianuarie 2023, Puig Gordi și alții, C-158/21, EU:C:2023:57, punctul 50].
- 31 Rezultă că întrebările privind dreptul Uniunii beneficiază de o prezumție de relevanță. Curtea poate refuza să se pronunțe asupra unei întrebări preliminare adresate de o instanță națională numai dacă este evident că interpretarea solicitată a dreptului Uniunii nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul litigiului principal, atunci când problema este de natură ipotetică sau atunci când Curtea nu dispune de elementele de fapt și de drept necesare pentru a răspunde în mod util la întrebările care i-au fost adresate (Hotărârea din 18 mai 2021, Asociația „Forumul Judecătorilor din România” și alții, C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19, C-355/19 și C-397/19, EU:C:2021:393, punctul 116).
- 32 În ceea ce privește prima întrebare, pe de o parte, aceasta se referă la aprecierea, în raport cu Directiva 79/7, a practicii administrative înscrise în Circulara 1/2020. Urmând această practică, potrivit explicațiilor furnizate de instanța de trimitere, INSS a adoptat decizia de respingere care face obiectul litigiului principal. Afirmatia INSS potrivit căreia această practică a fost modificată în prezent nu poate conduce astfel la constatarea inadmisibilității acestei întrebări.

- 33 Pe de altă parte, din explicațiile date de instanța de trimitere, precum și din însuși modul de redactare a primei întrebări rezultă că această instanță urmărește să obțină o interpretare a Directivei 79/7, în special a articolelor 5 și 6 din aceasta, pentru a aprecia legalitatea deciziei de respingere în raport cu cerințele care decurg din această directivă. Astfel, contrar celor susținute de guvernul spaniol, instanța menționată nu invită Curtea să efectueze ea însăși o asemenea apreciere.
- 34 În ceea ce privește a treia întrebare, pe de o parte, este necesar să se arate că, prin intermediul acesteia, instanța de trimitere urmărește să afle dacă, în împrejurările din cauza principală, din Directiva 79/7 se deduce o obligație a sa de a dispune în privința INSS plata către reclamantul din litigiul principal a unei despăgubiri disuasive, care să includă, dacă este cazul, cuantumul cheltuielilor de judecată și al onorariilor de avocat suportate de acesta în cadrul acțiunii sale judecătorești. În această privință, faptul că dreptul intern nu prevede, în speță, posibilitatea obligării la plata cheltuielilor de judecată și a onorariilor de avocat este lipsit de relevanță, instanța de trimitere subliniind de altfel că exact lipsa acestei posibilități a determinat-o să formuleze cea de a treia întrebare.
- 35 Pe de altă parte, având în vedere obiectul celei de a treia întrebări, astfel cum tocmai a fost amintit, teza invocată de guvernul spaniol, potrivit căreia această întrebare ar fi rămas fără obiect, nu poate fi reținută. Astfel, instanța de trimitere urmărește să afle mai precis dacă, în împrejurările din litigiul principal, stabilirea retroactivă a datei de acordare a suplimentului la pensie în cauză este suficientă, astfel cum pretinde acest guvern, pentru restabilirea egalității de tratament, acest aspect ținând, așadar, de fondul întrebării menționate.
- 36 Rezultă, pe de o parte, că prima și a treia întrebare sunt admisibile și, pe de altă parte, că nimic nu arată că nu mai este necesar să se răspundă la a treia întrebare.

Cu privire la fond

- 37 Prin intermediul primei și al celei de a treia întrebări, care trebuie analizate împreună, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă Directiva 79/7, în special articolul 6 din aceasta, trebuie interpretată în sensul că, atunci când o cerere de acordare a unui supliment la pensie, formulată de o persoană afiliată de sex masculin, a fost respinsă de autoritatea competentă în temeiul unei reglementări naționale care limitează acordarea acestui supliment la persoanele afiliate de sex feminin, în condițiile în care această reglementare constituie o discriminare directă pe criterii de sex, în sensul Directivei 79/7, astfel cum a fost interpretată de Curte într-o hotărâre preliminară pronunțată anterior deciziei de respingere a unei astfel de cereri, instanța națională, sesizată cu o acțiune împotriva acestei decizii, trebuie să ordone acestei autorități nu numai să acorde persoanei interesate suplimentul la pensie solicitat, ci și să îi plătească daune interese cu efect disuasiv, precum și să îi ramburseze, în acest temei, cheltuielile de judecată și onorariile de avocat pe care le-a suportat în instanță, în cazul în care această decizie a fost adoptată în conformitate cu o practică administrativă care constă în continuarea aplicării acestei reglementări în pofida hotărârii menționate, obligând astfel persoana interesată să își valorifice în justiție dreptul la suplimentul respectiv.
- 38 Cu titlu introductiv, trebuie amintit, pe de o parte, că la punctele 39, 41, 66 și 67 din Hotărârea din 12 decembrie 2019, Instituto Nacional de la Seguridad Social (Supliment la pensie pentru mame) (C-450/18, EU:C:2019:1075), Curtea a declarat deja în esență că Directiva 79/7 trebuie interpretată în sensul că se opune unei reglementări naționale care prevede dreptul la un supliment la pensie pentru femeile care au avut cel puțin doi copii biologici sau adoptați și care

beneficiază de pensii contributive de invaliditate permanentă în cadrul unui regim al sistemului de securitate socială național, în timp ce bărbații aflați într-o situație identică nu dispun de dreptul la un astfel de supliment la pensie, întrucât o asemenea reglementare constituie o discriminare directă pe criterii de sex, în sensul articolului 4 alineatul (1) a treia liniuță din această directivă.

- 39 Astfel cum reiese din explicațiile furnizate de instanța de trimitere, decizia de respingere a fost adoptată în temeiul aceleiași dispoziții naționale precum cea în discuție în cauza în care s-a pronunțat această hotărâre, și anume articolul 60 alineatul 1 din LGSS. Această instanță nu exprimă, așadar, îndoieli cu privire la încălcarea principiului egalității de tratament, astfel cum este prevăzut la articolul 4 alineatul (1) din Directiva 79/7, printr-o astfel de dispoziție națională.
- 40 Pe de altă parte, prima și a treia întrebare se întemeiază pe premisa potrivit căreia, având în vedere caracterul discriminatoriu al reglementării naționale în discuție în litigiul principal și ținând seama de jurisprudența națională menționată la punctul 26 din prezenta hotărâre, instanța de trimitere va trebui, indiferent de situație, să soluționeze litigiul principal în sensul că reclamantului din litigiul principal i se recunoaște cel puțin dreptul la suplimentul la pensie în discuție, cu efect retroactiv de la data la care a avut acces la pensia sa de invaliditate permanentă.
- 41 Această premisă rezultă a fi conformă cu jurisprudența consacrată a Curții potrivit căreia, din moment ce o discriminare, contrară dreptului Uniunii, a fost constatată și atât timp cât nu au fost adoptate măsuri de restabilire a egalității de tratament, respectarea principiului egalității nu poate fi asigurată decât prin acordarea către persoanele din categoria defavorizată a acelorași avantaje ca și cele de care beneficiază persoanele din categoria privilegiată. Într-o asemenea ipoteză, instanța națională este obligată să înlăture orice dispoziție națională discriminatorie, fără a trebui să solicite sau să aștepte eliminarea prealabilă a acesteia de către legiuitor, și să aplice membrilor grupului defavorizat același regim ca cel de care beneficiază persoanele din cealaltă categorie (Hotărârea din 21 iunie 2007, *Jonkman și alții*, C-231/06-C-233/06, EU:C:2007:373, punctul 39, și Hotărârea din 9 martie 2017, *Milkova*, C-406/15, EU:C:2017:198, punctele 66 și 67, precum și jurisprudența citată).
- 42 O astfel de obligație revine de altfel nu numai instanțelor naționale, ci și tuturor organelor statului, inclusiv autorităților administrative naționale însărcinate cu aplicarea unui astfel de regim (a se vedea în acest sens Hotărârea din 10 martie 2022, *Grossmania*, C-177/20, EU:C:2022:175, punctul 46 și jurisprudența citată).
- 43 Acestea fiind precizate, trebuie arătat, în primul rând, că o decizie individuală adoptată în temeiul unei reglementări care constituie o discriminare directă pe criterii de sex, în sensul articolului 4 alineatul (1) din Directiva 79/7, precum decizia de respingere adoptată în temeiul articolului 60 alineatul 1 din LGSS, este discriminatorie pentru același motiv ca o astfel de reglementare, din moment ce această decizie reproduce, în privința persoanei interesate, elementele discriminatorii ale reglementării menționate.
- 44 Sesizată cu o acțiune împotriva unei astfel de decizii, instanța națională va fi, așadar, obligată, în principiu, să adopte măsura amintită la punctul 41 din prezenta hotărâre în vederea restabilirii egalității de tratament.
- 45 Cu toate acestea, în speță, instanța de trimitere a subliniat că decizia de respingere nu face doar aplicarea unei reglementări naționale contrare Directivei 79/7, ci a fost de asemenea adoptată în conformitate cu o practică administrativă, preluată de Circulara 1/2020, care a fost publicată în urma Hotărârii din 12 decembrie 2019, Instituto Nacional de la Seguridad Social (Supliment la

pensie pentru mame) (C-450/18, EU:C:2019:1075). În temeiul acestei circulare, autoritatea competentă în materie, mai precis INSS, continuă, în așteptarea adaptării articolului 60 din LGSS la această hotărâre, să acorde suplimentul la pensie în cauză numai femeilor care îndeplinesc condițiile stabilite de această dispoziție, fără a aduce atingere obligației de a executa hotărârile judecătorești definitive prin care bărbaților li se recunoaște beneficiul suplimentului la pensie în cauză.

- 46 În aceste condiții, trebuie precizat că o decizie prin care se refuză acordarea în favoarea bărbaților a suplimentului la pensie în cauză, adoptată în conformitate cu o astfel de practică administrativă care, în plus, a fost formalizată într-o normă administrativă publicată, poate determina, pentru persoanele afiliate de sex masculin, independent de discriminarea directă pe criterii de sex care decurge din condițiile materiale prevăzute în reglementarea în discuție în litigiul principal, o discriminare în raport cu condițiile procedurale care guvernează acordarea suplimentului la pensie în cauză.
- 47 Astfel, chiar dacă această practică nu exclude ca egalitatea de tratament să fie restabilită, în cele din urmă, prin acordarea în favoarea bărbaților a suplimentului menționat, în cazul în care o hotărâre judecătorească prevede o asemenea acordare, nu este mai puțin adevărat că practica menționată presupune numai pentru bărbați necesitatea de a-și valorifica dreptul la suplimentul la pensie în cauză pe cale judiciară, ceea ce îi expune printre altele la un termen mai lung pentru obținerea acestui supliment, precum și, dacă este cazul, la cheltuieli suplimentare.
- 48 În al doilea rând, trebuie amintit că, în temeiul articolului 6 din Directiva 79/7, statele membre sunt obligate să introducă în ordinele lor juridice interne măsurile necesare pentru a permite oricărei persoane care se consideră nedreptățită printr-o discriminare pe criterii de sex să își valorifice drepturile pe cale judiciară, după ce a recurs, eventual, la alte autorități competente.
- 49 O asemenea obligație presupune ca măsurile în discuție să fie suficient de eficiente pentru atingerea obiectivului urmărit prin Directiva 79/7, care constă în realizarea unei egalități efective de șanse, astfel încât acestea trebuie să fie apte să restabilească această egalitate, să asigure o protecție jurisdicțională efectivă și eficace și să aibă un efect disuasiv real față de organismul care a săvârșit discriminarea (a se vedea în ceea ce privește condițiile de muncă și, în special, cele referitoare la concediere, Hotărârea din 2 august 1993, Marshall, C-271/91, EU:C:1993:335, punctele 22 și 24, precum și Hotărârea din 17 decembrie 2015, Arjona Camacho, C-407/14, EU:C:2015:831, punctele 29 și 31).
- 50 În această privință, având în vedere caracteristicile proprii încălcării în discuție a principiului egalității de tratament, atunci când măsura reținută pentru atingerea obiectivului de a restabili egalitatea efectivă a șanselor este reparația prin echivalent, aceasta trebuie să fie adecvată, în sensul că trebuie să permită compensarea integrală a prejudiciilor suferite din cauza concedierii discriminatorii, potrivit normelor naționale aplicabile (a se vedea în acest sens Hotărârea din 2 august 1993, Marshall, C-271/91, EU:C:1993:335, punctele 25 și 26, precum și Hotărârea din 17 decembrie 2015, Arjona Camacho, C-407/14, EU:C:2015:831, punctele 32 și 33).
- 51 Trebuie să se precizeze totodată că plata către persoana lezată a unor daune interese care acoperă integral prejudiciul suferit ca urmare a unei discriminării pe criterii de sex, potrivit modalităților stabilite de statele membre, este în măsură să garanteze că un astfel de prejudiciu este reparat efectiv sau despăgubit în mod disuasiv și proporțional (a se vedea în acest sens Hotărârea din 17 decembrie 2015, Arjona Camacho, C-407/14, EU:C:2015:831, punctul 37).

- 52 Or, *primo*, în prezența unei decizii precum cea vizată la punctul 46 din prezenta hotărâre, care determină o discriminare legată de condițiile materiale de acordare a suplimentului la pensie în cauză, precum și o discriminare legată de condițiile procedurale care guvernează aceeași acordare, instanța națională sesizată cu o acțiune îndreptată împotriva acestei decizii nu se poate limita să ia, în beneficiul persoanei afiliate de sex masculin în cauză, măsura expusă la punctul 41 din prezenta hotărâre, care constă în a-i recunoaște dreptul la suplimentul la pensie în cauză cu efect retroactiv.
- 53 Astfel, deși o asemenea recunoaștere retroactivă permite, în principiu, restabilirea egalității de tratament în ceea ce privește condițiile materiale de acordare a suplimentului la pensie în cauză, ea nu este aptă să remedieze prejudiciile rezultate, în detrimentul persoanei afiliate menționate, din caracterul discriminatoriu al condițiilor procedurale menționate.
- 54 Rezultă că o asemenea persoană afiliată trebuie să poată beneficia de asemenea, pe lângă recunoașterea retroactivă a suplimentului la pensie în cauză, de măsura amintită la punctul 50 din prezenta hotărâre, și anume o reparație adecvată prin echivalent, în sensul că trebuie să permită compensarea integrală a prejudiciilor suferite efectiv ca urmare a discriminării, potrivit normelor naționale aplicabile.
- 55 În speță, din dosarul de care dispune Curtea rezultă că dreptul spaniol prevede efectiv o asemenea posibilitate, în măsura în care din articolul 183 din Legea 36/2011 reiese că instanțele competente în materie de securitate socială trebuie să acorde daune interese victimelor unei discriminări, pentru a le restabili în situația lor anterioară discriminării, precum și pentru a contribui la obiectivul de prevenire a prejudiciului.
- 56 În acest context, trebuie, *secundo*, să se precizeze că cheltuielile, inclusiv cheltuielile de judecată și onorariile de avocat, suportate de persoana afiliată în cauză pentru a-și valorifica dreptul la suplimentul la pensie în cauză trebuie să poată fi luate în considerare în cadrul unei reparații prin echivalent, în măsura în care aceste cheltuieli au fost provocate prin aplicarea în privința sa a unor condiții procedurale discriminatorii care guvernează acordarea acestui supliment.
- 57 Astfel, după cum s-a amintit la punctul 50 din prezenta hotărâre, această reparație, întemeiată pe articolul 6 din Directiva 79/7, trebuie să permită compensarea integrală a prejudiciilor suferite efectiv ca urmare a discriminării.
- 58 Astfel, nu se poate face abstracție de cheltuielile pe care persoana interesată a trebuit să le efectueze ca urmare a aplicării, în privința sa, a unor condiții procedurale discriminatorii, inclusiv, dacă este cazul, de cheltuielile de judecată și onorariile de avocat legate de procedurile jurisdicționale pe care a trebuit să le inițieze pentru a-și valorifica drepturile.
- 59 În speță, având în vedere punctul 55 din prezenta hotărâre, rezultă, sub rezerva verificării care trebuie efectuată de instanța de trimitere, că articolul 183 din Legea 36/2011 permite acestei instanțe să acorde reclamantului din litigiul principal o reparație integrală prin echivalent care decurge din articolul 6 din Directiva 79/7 și, implicit, o despăgubire care să acopere cheltuielile de judecată și onorariile de avocat suportate de acesta în vederea valorificării în justiție a dreptului său la suplimentul la pensie în cauză.
- 60 Este lipsit de relevanță în această privință faptul că, după cum a subliniat instanța menționată, nu este posibil, în temeiul normelor procedurale spaniole în materia dreptului muncii, să oblige la plata cheltuielilor de judecată organismul responsabil de discriminarea în discuție în litigiul

principal, din moment ce despăgubirea care acoperă cheltuielile de judecată și onorariile de avocat nu intră sub incidența unor astfel de norme procedurale, ci face parte integrantă din despăgubirea integrală a persoanei interesate impusă de jurisprudența amintită la punctul 50 din prezenta hotărâre.

- 61 În orice caz, deși revine ordinii juridice interne a statelor membre sarcina de a defini modalitățile potrivit cărora trebuie determinată întinderea acestei reparații, inclusiv importanța care trebuie acordată faptului că discriminarea în cauză se datorează unui act deliberat al organismului competent, aceste modalități nu pot aduce atingere substanței înseși a respectivei reparații (a se vedea prin analogie Hotărârea din 21 decembrie 2016, Gutierrez Naranjo și alții, C-154/15, C-307/15 și C-308/15, EU:C:2016:980, punctele 65 și 71).
- 62 Având în vedere tot ceea ce precedă, trebuie să se răspundă la prima și la a treia întrebare că Directiva 79/7, în special articolul 6 din aceasta, trebuie interpretată în sensul că, atunci când o cerere de acordare a unui supliment la pensie, formulată de o persoană afiliată de sex masculin, a fost respinsă de autoritatea competentă în temeiul unei reglementări naționale care limitează acordarea acestui supliment la persoanele afiliate de sex feminin, în condițiile în care această reglementare constituie o discriminare directă pe criterii de sex, în sensul Directivei 79/7, astfel cum a fost interpretată de Curte într-o hotărâre preliminară pronunțată anterior deciziei de respingere a unei astfel de cereri, instanța națională, sesizată cu o acțiune împotriva acestei decizii, trebuie să ordone acestei autorități nu numai să acorde persoanei interesate suplimentul la pensie solicitat, ci și să îi plătească o despăgubire care să permită compensarea integrală a prejudiciilor pe care le-a suferit efectiv ca urmare a discriminării, potrivit normelor naționale aplicabile, inclusiv cheltuielile de judecată și onorariile de avocat pe care le-a suportat în instanță, în cazul în care această decizie a fost adoptată în conformitate cu o practică administrativă care constă în continuarea aplicării acestei reglementări în pofida hotărârii menționate, obligând astfel persoana interesată să își valorifice în justiție dreptul la suplimentul respectiv.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 63 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a doua) declară:

Directiva 79/7/CEE a Consiliului din 19 decembrie 1978 privind aplicarea treptată a principiului egalității de tratament între bărbați și femei în domeniul securității sociale și, în special, articolul 6 din aceasta,

trebuie interpretată în sensul că,

atunci când o cerere de acordare a unui supliment la pensie, formulată de o persoană afiliată de sex masculin, a fost respinsă de autoritatea competentă în temeiul unei reglementări naționale care limitează acordarea acestui supliment la persoanele afiliate de sex feminin, în condițiile în care această reglementare constituie o discriminare directă pe criterii de sex, în sensul Directivei 79/7, astfel cum a fost interpretată de Curte într-o hotărâre preliminară pronunțată anterior deciziei de respingere a unei astfel de cereri, instanța

națională, sesizată cu o acțiune împotriva acestei decizii, trebuie să ordone acestei autorități nu numai să acorde persoanei interesate suplimentul la pensie solicitat, ci și să îi plătească o despăgubire care să permită compensarea integrală a prejudiciilor pe care le-a suferit efectiv ca urmare a discriminării, potrivit normelor naționale aplicabile, inclusiv cheltuielile de judecată și onorariile de avocat pe care le-a suportat în instanță, în cazul în care această decizie a fost adoptată în conformitate cu o practică administrativă care constă în continuarea aplicării acestei reglementări în pofida hotărârii menționate, obligând astfel persoana interesată să își valorifice în justiție dreptul la suplimentul respectiv.

Semnături